

5. Карнеги Д. Как вырабатывать уверенность в себе и влиять на людей, выступая публично / Д. Карнеги. – М., 1989 – 77 с.
6. Мацько Л. І. Риторика : навч. посіб. / Л. І. Мацько, О. М. Мацько. – К. : Вища шк., 2003. – 311 с.
7. Ницета В. А. Риторична компетентність учнів загальноосвітніх шкіл як педагогічна проблема / Ницета Володимир Анатолійович // Вісник Національного педагогічного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. — 2010. – С. 96.
8. Пентиліук М. І. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті / М. І. Пентиліук. – Українська мова і література в школі. – 2010. – № 2. – С. 2–5.
9. Сагач Г. М. Риторика : навч. посіб. [для середн. і вищ. навч. закл.] / Г. М. Сагач // КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – К. : Ін Юре, 2000. – 565 с.
10. Таранов П. С. Искусство риторики : универсальное пособие для умения говорить красиво и убедительно / П. С. Таранов. – Симферополь, 2001. – 576 с.

РЕЗЮМЕ

Д. В. Будянский Формирование риторической компетентности будущих учителей истории.

В статье исследуется проблема формирования риторической компетентности будущих учителей истории. Рассмотрено содержание и структура понятия «риторическая компетентность». На основе анализа разделов классической риторики предложены этапы и методы формирования этого качества у студентов исторического факультета.

Ключевые слова: компетентность, классическая риторика, оратор, речь, мастерство учителя истории.

SUMMARY

D. Budjansky. Formation of the rhetorical competence of future teachers of history.

The article researches the problem of formation of the rhetorical competence of future teachers of history. The author examines the content and structure of the notion of 'rhetorical competence'. The stages and methods of formation of this quality of the students of the History Department were proposed on the basis of the analysis of the sections of classical rhetoric.

Key words: competence, classical rhetoric, orator, speech, mastery of the teacher of history.

УДК 37.035:343.85:373.5

Г. В. Волошко

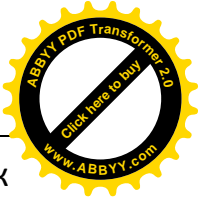
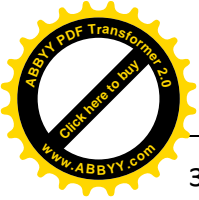
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВАННЯ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ

У статті розкрито поняття «превентивна педагогіка» та «превентивне виховання». Виділено їх завдання та функції, охарактеризовано шляхи підготовки майбутніх педагогів до реалізації превентивного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: превентивна педагогіка, превентивне виховання, превенція, підготовка майбутніх педагогів.

Постановка проблеми. Глобальна перебудова соціально-економічних умов в українському суспільстві потребує нових підходів до виховання та профілактичної роботи в загальноосвітніх навчальних

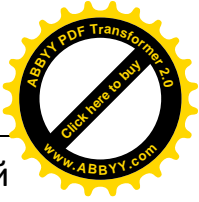
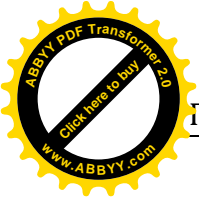

зкладах, які б урахували всі стадії процесу соціалізації дитини як суб'єкта виховного процесу, ґрунтувалися на принципах необхідності збереження й розвитку соціально активної, здорової особистості.

Згідно з методичними рекомендаціями з питань організації виховної роботи в навчальних закладах у 2012/2013 навчальному році, метою сучасного освітнього процесу є не тільки формування в учнів необхідних компетенцій, надання ґрунтовних знань з різних предметів, а й формування громадянина, патріота, інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти асоціальним впливам, розв'язувати особисті проблеми, творити себе й навколишній світ. Ключовими у процесі виховання стають такі позиції, як: ціннісне ставлення до себе; ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей; ціннісне ставлення особистості до суспільства й держави; ціннісне ставлення до праці; ціннісне ставлення до природи; ціннісне ставлення до культури й мистецтва [2].

Водночас у документі наголошується на необхідності підвищення професійної компетентності педагогів, які здійснюють превентивну роботу у школі. Сучасна школа потребує фахівців, спроможних залучати дітей до засвоєння загальнолюдських цінностей, запобігати відхиленням у поведінці, забезпечувати своєчасну превенцію різних відхилень – соціальних, моральних, психологічних у роботі з конкретною особистістю та сім'єю. Так, сучасні вихователі повинні бути готовими до реалізації таких напрямів діяльності:

- проведення просвітницької діяльності з метою формування негативного ставлення до протиправних дій;
- ужиття заходів, спрямованих на підвищення моральності в суспільстві, а також правової культури громадян;
- формування відповідального ставлення до здорового способу життя;
- запобігання проявам екстремізму, расової та релігійної нетерпимості;
- здійснення моніторингу ризиків виникнення всіх форм насильства серед дітей та учнівської молоді;
- з'ясування причин тривожності та агресивності;
- проведення профілактичної роботи з неблагополучними сім'ями;
- розробка механізму екстреного реагування на факти бездоглядності дітей з метою профілактики злочинної діяльності;
- створення індивідуальних програм психолого-педагогічного супроводу учнів «групи ризику» та ін.

Відповідно до потреб соціальної ситуації у країні та рекомендацій Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України проблему підготовки майбутніх педагогів до реалізації превентивного виховання в загальноосвітніх закладах уважаємо актуальною й такою, що вимагає ґрунтовного дослідження.

Аналіз актуальних досліджень. Дослідженням різних аспектів превентивної педагогіки займалися такі відомі науковці, як: З. Зайцева, С. Кириленко, О. Пилипенко, В. Постовий, В. Приходько, Ю. Якубова та ін. Превентивну функцію в діяльності вихователя, класного керівника та особливості підготовки кваліфікованих педагогічних кадрів до її реалізації розглядали В. Алфімов, М. Босенко, Н. Ничкало, В. Оржеховська, Г. Сагач, В. Слюсаренко та ін.

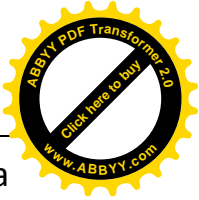
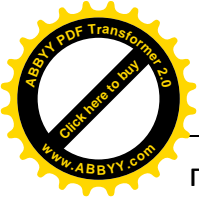
Мета статті – розкрити сутність поняття «превентивне виховання», визначити його функції, з'ясувати специфічні ознаки, пов'язані із сучасністю, та намітити шляхи підготовки майбутніх педагогів до реалізації цього напрямку виховання в загальноосвітніх навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. З'ясуємо сутність поняття «превентивне виховання». Термін «превентивний» трактується як «попереджувальний», «охоронний», «захисний», що характеризує профілактику девіантної деструктивної поведінки, різних залежностей, ВІЛ/СНІДу, асоціального способу життя, забезпечення соціально-правового захисту дітей і молоді.

Згідно з Концепцією превентивного виховання дітей і молоді України, прийнятої у 1998 році, превентивне виховання – це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямований на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних явищ соціального середовища, профілактику й корекцію асоціальних проявів у поведінці дітей та молоді [3].

Превентивне виховання вважаємо видом психолого-педагогічної діяльності та предметом вивчення окремої науки, яка має свою мету, принципи, зміст, форми і методи *превентивної педагогіки*.

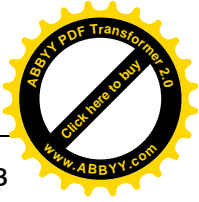
Як указує В. М. Оржеховська, мета превентивної педагогіки полягає в досягненні сталої відповідальної поведінки учнів та у формуванні імунітету до негативних чинників соціального середовища. Автор виділяє чотири аспекти основної мети превентивної педагогіки, а саме: педагогічний, соціальний, психологічний, правовий. Відповідно до педагогічного аспекту необхідно виховувати таку особистість, яка може володіти культурою моральних цінностей, самоактуалізацією, свідомим вибором моделей позитивної поведінки. Соціальний аспект характеризується об'єднанням усіх суб'єктів

превентивної діяльності на міждисциплінарному рівні, спрямованих на своєчасну реалізацію попереджувальних заходів з метою нейтралізації та усунення негативних впливів на дітей та молодь. Психологічний аспект превентивної педагогіки передбачає здійснення диференційованого індивідуально-психологічного і гендерного підходів до виявлення деструктивних рис у поведінці особистості й розробку науково обґрунтованих програм соціалізації та корекції. У правовому аспекті відбувається формування правової культури та дотримання прав людини [4].

Превентивна діяльність визначеної науки проводиться з різними категоріями суб'єктів: діти дошкільного і шкільного віку, учні ПТУ, студенти; неповнолітні, які перебувають на обліку (шкільному, кримінальному, наркологічному); неповнолітні «групи ризику», неповнолітні, які перебувають в установах соціальної реабілітації, неповнолітні з неблагополучних сімей, сироти; молоді родини та родини, які мають дітей з девіантною поведінкою, педагогічні колективи навчально-виховних та інших установ тощо.

Дослідники виділяють три види превенції: первинна, вторинна, третинна. Первинна превенція передбачає соціальні дії (освітньо-профілактичні заходи), спрямовані на забезпечення умов профілактики поширення несприятливого впливу негативних явищ, формування здорового способу життя, розвитку духовності та моралі, інформації про наслідки небезпечної поведінки шляхом реалізації виховних моделей впливу на особистість із метою запобігання різним проявам небезпечної поведінки на ранніх стадіях відхилень. В основі її лежить **позитивна педагогічна діяльність, метою якої є своєчасне виявлення й усунення несприятливих інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних та інших факторів**. Вторинна превенція (допомога та корекція) характеризується як система цілеспрямованих заходів з метою виявлення та усунення конкретних недоліків сімейного, шкільного і соціального виховання та інших факторів, що негативно впливають на розвиток дитини. Сюди відноситься корекційна робота з «групами ризику», включаючи медико-соціальну діяльність. За допомогою психолого-педагогічних і соціально-терапевтичних технологій справляється **вплив на особистість з метою навчити її допомагати собі, вирішуючи особистісні проблеми, які провокують негативні прояви поведінки**. Третинна превенція (адаптація, реабілітація та ресоціалізація) – сукупність соціально-педагогічних форм, методів і заходів, спрямованих на запобігання перетворенням відхилень у поведінці в більш глибоку стадію та створення умов для реабілітації та ресоціалізації особистості. Цей рівень передбачає відтворення соціокультурного оточення для різних категорій дітей та молоді, допомогу у спілкуванні, працевлаштуванні

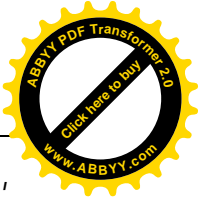
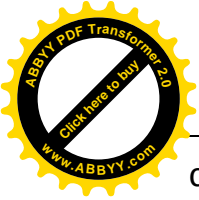
й навчанні з метою реабілітації соціальних зв'язків або адаптації в соціальному середовищі [4; 7].

Саме на цих трьох рівнях превентивна педагогіка виконує свої основні функції: діагностично-прогностичну, корекційно-реабілітаційну, освітньо-консультативну, організаційно-методичну, інтегративно-просвітницьку, науково-дослідну [4].

Під час реалізації діагностично-прогностичної функції встановлюються причини й умови відхилень у поведінці дітей і молоді, прогнозуються тенденції їх розвитку, з'ясовуються шляхи та способи превентивного впливу на соціальну ситуацію розвитку особистості. Під час виконання корекційно-реабілітаційної функції узгоджуються особливості виховного процесу з реальними умовами соціалізації дитини, використовуються технології коригувальної допомоги, перевиховання та подолання негативних проявів у поведінці, формування досвіду позитивного способу життя. Освітньо-консультативна функція передбачає реалізацію сучасних методик надання оптимальної освітньої, консультативної інформації; попередження і нейтралізацію надмірної інформації про види й форми негативних явищ.

Ретельне опрацювання та здійснення міжгалузевих науково-дослідних проектів з проблем превентивного виховання відбувається під час реалізації організаційно-методичної функції. У цьому аспекті також досліджуються соціально-гігієнічні та медико-біологічні фактори розвитку схильності до негативної поведінки, розробляються заходи щодо її профілактики. Інтегративно-просвітницька функція полягає у збиранні, аналізі, адаптації, узагальненні та впровадженні практичного досвіду превентивного виховання, інтеграції у світовий превентивний процес під час роботи з дітьми та молоддю. Науково-дослідна функція передбачає розробку теоретичних і практичних інновацій у створенні нової системи превентивного виховання, що зумовлено важливими потребами **суспільства у збереженні й розвитку соціально активної, здорової особистості, та створення для дітей і молоді умов для реалізації особистих прагнень і здійснення їх прав і свобод, у тому числі для захисту від деструктивних ситуацій.**

Аналізуючи превентивне виховання як систему попереджувальних і профілактичних дій для усунення негативних вчинків, рис характеру, проявів асоціальної поведінки, деякі дослідники вважають визначальним положенням технології превентивного виховання фізіології дітей, проникнення в їх внутрішній світ, вивчення психолого-педагогічних особливостей, впливу спадковості та

середовища, виховання соціальної спрямованості поведінки школяра, створення незалежних психолого-педагогічних умов [6, 41]. У цьому напрямі одним із видів профілактичної роботи є формування внутрішньої позиції, навичок асертивної та відповідальної поведінки, зокрема програм соціально-психологічної компетентності, навчання життєвих навичок, факторів ризику та захисту, на основі підходу альтернативної діяльності, за технологією «рівний-рівному» [1].

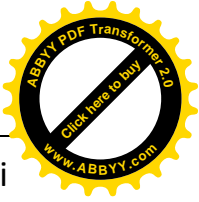
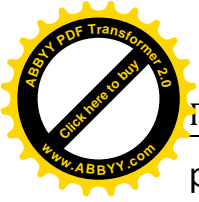
Сучасна система превентивного виховання повинна ґрунтуватися на принципах особистісно орієнтованого гуманістичного підходу до дитини, системності, інтегративності, наступності, конкретності, етичності, включаючи принципи синергетики (відкритості, обміну енергією між учасниками превентивного процесу, адекватного інформаційного насичення, права вибору тощо). Саме синергетичний підхід характеризує превентивну педагогіку як відкриту систему, здатну до самоорганізації [5].

На нашу думку, підготовку майбутніх педагогів до реалізації превентивного виховання у школі у вищих навчальних закладах слід проводити послідовно і цілеспрямовано, починаючи з молодших курсів. При цьому вводити поняття превентивної педагогіки у площину різних навчальних дисциплін педагогічного спрямування і ретельно їх вивчати. З власного досвіду на розгляд майбутнім педагогам пропонуємо окремі теми з основ превентивної роботи у школі в межах навчального курсу «Методика виховної роботи класного керівника». Наприклад, «Робота класного керівника з неблагополучними сім'ями», «Діти групи ризику і важковиховуваність», «Адиктивна поведінка і її різновиди» тощо.

У практичній роботі перевагу віддаємо інтерактивним методам навчання студентів, а також груповій роботі з метою створення й проведення на семінарських заняттях виховних проектів превентивного спрямування для учнів і батьків. Особливо актуальними вважаємо такі виховні проекти студентів, як:

- «Що означає бути толерантним?» – для учнів середніх класів;
- «Інтернет ЗА та ПРОТИ» – для старшокласників;
- «Як розпізнати прояви насилля» – для учнів середніх класів;
- «Гемблінг у сучасному світі» – для учнів підліткового віку;
- «Мої права й обов'язки» – для учнів середніх класів;
- «Школа конфліктології» тощо.

Уважаємо, що поряд з підготовкою до реалізації превентивного виховання у процесі розробки виховних проектів майбутні педагоги набувають важливих особистісних якостей і професійних умінь, зокрема прогностичних, комунікативних, організаційних, оцінювальних і

рефлексивних. Виховний і методичний аспекти для студентської молоді ґрунтовно також розкриваються під час проведення традиційного масового заходу «Фестиваль соціально-педагогічної реклами» серед студентів різних курсів.

Висновки. Отже, превентивне виховання визначаємо як предмет вивчення превентивної педагогіки та певний вид психолого-педагогічної діяльності, який характеризується комплексною цілеспрямованою взаємодією вихователя та особистості, спрямований на оптимальний фізичний, психічний, духовний і соціальний розвиток особистості, вироблення в учня імунітету до негативних явищ соціального середовища, профілактику й корекцію асоціальних проявів у поведінці.

Основними функціями превентивної педагогіки та превентивного виховання є: діагностично-прогностична, корекційно-реабілітаційна, освітньо-консультативна, організаційно-методична, інтегративно-просвітницька, науково-дослідна. Серед основних завдань соціального виховання виділяємо такі:

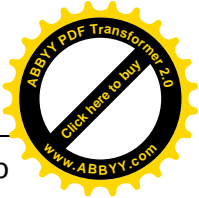
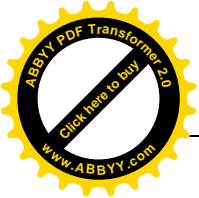
- сприяння інтелектуальному, морально-етичному, естетичному розвитку особистості шляхом створення умов для формування позитивних якостей у процесі різних видів діяльності;
- організація соціально-психологічної роботи, спрямованої на протидію втягування дітей та молоді до негативної діяльності;
- стимулювання дітей та молоді до здорового способу життя й позитивної соціальної орієнтації (формування навичок збереження і зміцнення власного здоров'я) тощо.

Одним із засобів підвищення професійного рівня фахівців навчальних закладів щодо превентивної діяльності серед дітей та молоді вважаємо цілеспрямовану підготовку майбутніх педагогів у педагогічних закладах освіти.

Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо у створенні цілеспрямованої програми підготовки майбутніх педагогів до реалізації превентивного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беспалько О. В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: навч. посіб. / О. В. Беспалько. – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 134 с.
2. Деякі питання організації виховної роботи. Лист МОН молодь спорт № 1/9-595 від 23.08.12 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/30820/.
3. Концепція превентивного виховання дітей і молоді // Учитель. – 2000. – № 1–3. – С. 6–11.
4. Оржеховська В. М. Превентивна педагогіка – нова філософія виховання / В. М. Оржеховська // Наукові записки. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – Т. 33 ; Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 3–7.

5. Пилипенко О. І. Розвиток превентивної педагогіки в парадигмі синергетичного підходу [Електронний ресурс] / О. І. Пилипенко // Педагогічна теорія і практика. – 2011. – № 2. – Режим доступу :

http://www.nbuiv.gov.ua/portal/soc_gum/vkmu/2011_2/Pilipenko.pdf.

6. Приходько В. М. Технології превентивного виховання у роботі соціального педагога / В. М. Приходько // Соціальний педагог. Шкільний світ. – 2008. – № 4, квітень. – С. 40–54.

7. Словник основних термінів і понять з превентивного виховання / [під заг. ред. д-ра пед. наук, проф. В. М. Оржеховської]. – Тернопіль : ТОВ «Тернограф», 2007. – 200 с.

РЕЗЮМЕ

А. В. Волошко. Подготовка будущих педагогов к реализации превентивного воспитания в общеобразовательных учебных заведениях.

В статье раскрыты понятия «превентивная педагогика» и «превентивное воспитание». Выделены их задания и функции, охарактеризованы пути подготовки будущих педагогов к реализации превентивного воспитания в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: превентивная педагогика, превентивное воспитание, превенция, подготовка будущих педагогов.

SUMMARY

G. Voloshko. Educationalists'-to-be training in performing preventive education at comprehensive educational establishments.

The notions «preventive pedagogics» and «preventive education» are revealed in the article. The author defines their tasks and functions, characterizes the ways of training educationalists-to-be in performing preventive education at comprehensive educational establishments.

Key words: preventive pedagogics, preventive education, prevention, educationalists'-to-be training.

УДК 371.132

О. Г. Гаврилюк

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВИКЛАДАЧА

Розкрито вихідні теоретичні та методологічні основи дослідження психолого-педагогічної компетентності викладача і процесу її формування. Визначено і науково обґрунтовано сутність цього феномену як особистісно-професійної системної якості педагога. Визначено основні критерії сформованості психолого-педагогічної компетентності викладача вищої школи.

Ключові слова: компетентність, компетентний, професійна самоорганізація педагога, викладач вищої школи.

Постановка проблеми. Політичні та соціально-економічні перетворення на сучасному етапі розвитку Української держави поставили нові завдання як перед освітньою системою в цілому, так і безпосередньо перед вищою освітою, оскільки саме їй належить провідна роль у формуванні культурних цінностей особистості, зростанні наукового та інтелектуального потенціалу. Ефективне розв'язання завдань вищої освіти здебільшого базується на якості кадрового забезпечення навчальних